

Načelo korelacije u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju

Josip Šimunović*

Sažetak

Kada se govori o korelaciji u školskom odgojno–obrazovnom sustavu, obično se misli na suodnos, povezanost sadržaja jednoga nastavnog predmeta sa sadržajima srodnih nastavnih predmeta/područja. To je točno, ali suženo i jednostrano gledanje na ostvarivanje načela korelacije u nastavnim procesima. Ono se ostvaruje i među sadržajem samoga nastavnog predmeta. Zato se posljednjih godina intenzivnije naglašavala korelacija u hrvatskom školskom odgojno–obrazovnom sustavu, i to unutarpredmetna i međupredmetna.

Načelo korelacije nije strano ili novo u provođenju nastave katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi (kao i u srednjim školama). To dokazuju službeni dokumenti Crkve u Hrvatskoj — Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi iz 1998. godine i Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi iz 2003. godine, koji naglašavaju i unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju.

Dubljom analizom poticaja spomenutih dokumenata, može se otkriti da oni u sebi nose složenu problematiku primjene ovoga načela ne samo na području religijske pedagogije i katehetike već i na području sustavne teologije. Tako načelo korelacije možemo promatrati kao sustavno–teološko i religijsko–pedagoško načelo. Oba načina gledanja u uskoj su povezanosti u ostvarivanju vjeronaučne nastave. U članku se govori o načelu korelacije kao sustavno–teološkom i religijsko–pedagoškom načelu, o vrstama korelacije i koracima u ostvarivanju toga načela u nastavi katoličkoga vjeronauka, te o konkretnoj korelaciji katoličkoga vjeronauka s ostalim školskim predmetima.

Prvi dio članka donosi kratki pregled načela korelacije kao sustavno–teološkog i religijsko–pedagoškog načela. Paul Tillich poznati je protestantski teolog koji je razradio temeljne obrise metode korelacije kao sustavno–teološkog načela. Drugo ime koje spominjemo uz razmišljanje o korelaciji kao sustavno–teološkom načelu jest ono dominikanca Edwarda Schillebeeckxa koji je u svom radu ušao u analizu značenja ljudskog iskustva u posredovanju vjere.

Načelo korelacije ulazi u religijsku pedagogiju i katehetiku početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, i to u Njemačkoj. Okolnosti koje su pratile stvaranje

* Doc. dr. sc. Josip Šimunović, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

načela korelacije kao religijsko–pedagoškog načela obilježene su velikim previranjima u društvu i Crkvi, koja su dovela u krizu i dotadašnju koncepciju vjeronauka, usredotočenu isključivo na sadržaje kršćanske tradicije. Učenici i njihova iskustva su bili zanemarivani. Pod utjecajem raširenog ravnodušja u pluralističkom i sekularističkom društvu, učenici su pružali otpor upravo takvom vjeronauku i njegovoj koncepciji. Stoga se tražio put koji će izbjeći s jedne strane tradicionalno i kruto prenošenje sadržaja vjere i s druge strane brzopleto prilagođavanje duhu vremena. Put koji bi trebao u tome pomoći nazvan je korelacija, na liniji metode korelacije iz sustavne teologije, u kojem se kršćanska predaja i odgovarajuća ljudska iskustva stavljaju u specifičan suodnos i u kojem postaju dijaloški partneri.

Drugi dio članka govori o načelu korelacije u nastavi vjeronauka u školi koje se ostvaruje na dvije razine: unutar nastavnog sadržaja samog predmeta (unutarpredmetna korelacija) i s određenim nastavnim sadržajima ostalih školskih predmeta (međupredmetna korelacija). Svaka od ovih razina ima još dvije podrazine: korelacija u istom godištu (horizontalna korelacija) i korelacija među godištima (vertikalna korelacija).

Treći dio članka donosi vrste korelacije katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s ostalim školskim predmetima, a četvrti dio korake u ostvarenju spomenute korelacije.

Na kraju promišljanja o načelu korelacije u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju donose se politički za međupredmetnu korelaciju.

Ključne riječi: vjeronauk u školi, načelo korelacije, unutarpredmetna korelacija, međupredmetna korelacija.

Uvod

Nije bez razloga izabran upravo ovaj naslov članka: *Načelo korelacije u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju*. Kada se govori o korelaciji u školskom odgojno–obrazovnom sustavu, obično se misli na suodnos, povezanost sadržaja jednoga nastavnog predmeta sa sadržajima srodnih nastavnih predmeta/područja. To je točno, ali suženo i jednostrano gledanje na ostvarivanje načela korelacije u nastavnom procesu. Ono se ostvaruje i među sadržajem samoga nastavnog predmeta. Zato se posljednjih godina dana intenzivnije naglašavala korelacija u hrvatskom školskom odgojno–obrazovnom sustavu, i to unutarpredmetna i međupredmetna.

Načelo korelacije nije strano ili novo u provođenju nastave katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi (kao i u srednjim školama).¹ To dokazuju službeni dokumenti Crkve u Hrvatskoj, koji naglašavaju i unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju, što ćemo ukratko promotriti.

1 U ovom članku ograničili smo se samo na provedbu načela korelacije u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, premda mnoge zakonitosti vrijede i za njegovu provedbu u srednjim školama.

Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi iz 1998. godine o tom načelu kaže sljedeće, a što je povezano s poznatim katehetskim načelom vjernosti Bogu i čovjeku: »Riječ je, ustvari, o prijeko potrebnom uspostavljanju korelacije između općeljudskog iskustva i kršćanske vjere, tj. o što stvarnijem susretu vjere i života u procesu vjerskog odgoja i obrazovanja.«² Upozorava se da je riječ o takvoj korelaciji u kojoj se istodobno očituje kontinuitet i diskontinuitet između temeljnih ljudskih pitanja i Božjeg odgovora na njih. U njoj je potrebno izbjeći opasnost sužavanja ponuđenih Božjih odgovora na okvir ljudskih pitanja.³ »Jer, iako je vjera zapravo odgovor na najdublja ljudska pitanja, taj odgovor ide i dalje i dublje od naših ljudskih pitanja.«⁴ Nakon ove konstatacije *Plan i program* potiče na što primjereniju međupredmetnu korelaciju u sklopu cjelokupnoga školskog odgojno–obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj.⁵

Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi iz 2003. godine definira korelaciju koja se ostvaruje »u 'napetosti' susreta Boga i čovjeka, odnosa između kršćanske objave i čovjekova iskustva, vjere i povijesti, vjere i života, objavljene i predane istine i njezinog ostvarenja u povijesnoj situaciji učenika.«⁶ Ovdje možemo također iščitati bojazan od antropološkog suženja sadržaja objave, kao što je *Plan i program* iz 1998. godine naznačio riječima *kontinuitet* i *diskontinuitet*. Ovako definirano, načelo korelacije utječe na određivanje svih aspekata programiranja nastave vjeronauka u školi i provođenje kreativne vjernosti koja poštuje, njeguje i oslanja se na kršćansku tradiciju, zapisanu i življenu, ali je u isto vrijeme osjetljivo prema traženju novoga govora vjere i ostvarenju novih načina njezina življenja.⁷ Katolički vjeronauk želi postići skladnu teološku povezanost vjeronaučne nastave i ostvariti njegovu vjersko–odgojnu važnost u konkretnome vjerskom iskustvu i odgoju učenika.⁸

Kada je riječ o međupredmetnoj korelaciji, *Program* naglašava kako katolički vjeronauk u školi zahtijeva plodnu međupredmetnu korelaciju »s ciljevima i sadržajima drugih nastavnih predmeta/područja prema načelima cjelovitog odgoja učenika te u skladu s interkulturalnim pristupom vjerskom odgoju i obrazovanju.«⁹

2 Hrvatska biskupska konferencija, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 1998, str. 13.

3 Usp. Zalar, Đuro, Korelacija kao sustavno–teološko i religiozno–pedagoško načelo, u: *Bogoslov-ska smotra* 75(2005), br. 1, str. 274.

4 Hrvatska biskupska konferencija, *Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 1998, str. 13.

5 Usp. *Isto*.

6 Hrvatska biskupska konferencija, *Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003, str. 12.

7 Usp. Kongregacija za kler, *Opći direktorij za katehezu*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000, br. 208–210.

8 Usp. Hrvatska biskupska konferencija, *Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003, str. 12.

9 *Isto*, str. 13.

Vjeroučitelji su u svojoj formaciji i trajnim usavršavanjima upoznati s ovim dokumentima Crkve u Hrvatskoj, a u svome radu s njihovim poticajima za provođenje načela korelacije na unutarpredmetnoj i međupredmetnoj razini. Dubljom analizom ovih poticaja može se otkriti da oni u sebi nose složenu problematiku primjene ovoga načela ne samo na području religijske pedagogije i katehetike već i na području sustavne teologije. Tako načelo korelacije možemo promatrati kao sustavno–teološko i religijsko–pedagoško načelo. Oba načina gledanja na njega u uskoj su povezanosti u ostvarivanju vjeronaučne nastave. U članku ćemo progovoriti o načelu korelacije kao sustavno–teološkom i religijsko–pedagoškom načelu, te o konkretnoj primjeni toga načela u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi.

1. Korelacija kao sustavno–teološko i religijsko–pedagoško načelo

Za razumijevanje načela korelacije u nastavi vjeronauka u školi dobro se prijetiti značenja korelacije kao sustavno–teološkog i religijsko–pedagoškog načela.

1.1. Korelacija kao sustavno–teološko načelo

Kada razmišljamo o korelaciji kao sustavno–teološkom načelu, odmah nam se javlja ime poznatoga protestantskog teologa Paula Tillicha koji je razradio temeljne obrise metode korelacije kao sustavno–teološkog načela. Tillich je želio razviti teologiju u svjesnoj povezanosti s bitnim pitanjima i aktualnim problemima vremena. Uputio se u potragu za teološkom metodom u kojoj će objava i ljudska situacija biti upućene jedna na drugu da pritom »nijednoj od njih ne bude umanjena vrijednost«. ¹⁰ Rezultat tog traženja jest metoda korelacije koja »objašnjava sadržaje kršćanske vjere kroz egzistencijalno pitanje i teološki govor u uzajamnoj ovisnosti«. ¹¹ To bi značilo da objava daje odgovore na čovjekova pitanja i da čovjek, »pod dojmom Božjih odgovora, postavlja nova pitanja«. ¹²

Tillich je u objašnjenju metode korelacije imao i drugi vid odnosa Boga i čovjeka, kada ističe da kršćanski odgovori nisu sadržajno određeni samim čovjekovim pitanjima, već da »ovise od događaja objave, u kojem postaju vidljivi« i da samo »formalno ovise od strukture pitanja, kojemu trebaju biti odgovor«. ¹³ To konkretno znači da objava nadilazi čovjeka, njegova pitanja i njegov svijet. Zato se kore-

10 Tillich, Paul, *Systematische Theologie*. Svezak 1., Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, ³1956, str. 15.

11 *Isto*, str. 74.

12 Zalar, Đuro, Korelacija kao sustavno–teološko i religiozno pedagoško načelo, u: *Bogoslovska smotra* 75(2005), br. 1, str. 276.

13 Tillich, Paul, *Systematische Theologie*. Svezak 1, Evangelisches Verlagswerk, Stuttgart, ³1956, str. 78–79.

lacija ne smije svesti na mehanički suodnos pitanja i odgovora po principu Hegelove dijalektike: teza–antiteza–sinteza.¹⁴

Drugo ime koje spominjemo uz razmišljanje o korelaciji kao sustavno–teološkom načelu jest ime dominikanca Edwarda Schillebeeckxa koji je u svom radu ušao u analizu značenja ljudskog iskustva u posredovanju vjere. Uspostavlja postulat »da pojmovi vjere za nas nemaju nikakvo značenje ako ne postoji korespondirajuće ljudsko iskustvo«. ¹⁵ Veliku teškoću u primjeni korelacije Schillebeeckx vidi u tome što po suvremenoj, jednostranoj kulturi, koja vrjednuje samo »uspjeh, trgovanje i konzum, veliki dio stvarnosti može dospjeti izvan horizonta naših iskustvenih mogućnosti«. ¹⁶ Suvremeni čovjek prikuplja u svom životu jako malo iskustva.

Zato u kasnijem razdoblju svoga djelovanja Schillebeeckx preferira termin »kritički međuodnos« koji označuje kao konfrontaciju kroz poredbe. ¹⁷ On želi naglasiti da i tradicija vjere poznaje mnoštvo različitih iskustava, koja se »oblikuju veoma kompleksno i koja su izrasla u različitim kulturnim i socijalnim kontekstima, te u njima moraju iznova biti izrečena«. ¹⁸ Tako bi se mogao stvoriti kriterij po kojem bi se vjera u postmodernističkoj epohi mogla preformulirati.

Neki autori spominju ime poznatog teologa dvadesetoga stoljeća Karla Rahnera uz problematiku utemeljenja koncepta korelacije, koji je ovu temu implicitno obradio u svojoj antropološki usmjerenoj teologiji. ¹⁹

Iz ove kratke povijesti nastanka načela korelacije kao sustavno–teološkog načela, otkrivamo njegovu kompleksnost (odnos objave i ljudskog iskustva) koja se svakodnevno očituje u vjeronaučnoj nastavi kod ostvarivanja unutarpredmetne korelacije, o čemu će biti govora kasnije u članku.

1.2. *Korelacija kao religijsko–pedagoško načelo*

Načelo korelacije ulazi u religijsku pedagogiju i katehetiku početkom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, i to u Njemačkoj. Okolnosti koje su pratile stvaranje načela korelacije kao religijsko–pedagoškog načela obilježene su velikim previranjima u društvu i u Crkvi, koja su dovela u krizu i dotadašnju koncepciju vje-

14 Usp. Clayton, John, Tillich, Paul (1886–1965), u: *Theologische Realenzyklopädie*. Svezak 33, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2001, str. 553–565, ovdje str. 559.

15 Tradition und Erfahrung: Von der Korrelation zur kritischen Interrelation. Hans–Georg Zibert im Gespräch mit Edward Schillebeeckx anlässlich dessen 80. Geburtstags am 12. November, u: *Katechetische Blätter* 119(1994), br. 11, str. 756.

16 Schillebeeckx, Edward, Erfahrung und Glaube, u: Böckle, Franz i dr. (uredili), *Christlicher Glaube im moderner Gesellschaft*, Teilband 25, Herder, Freiburg, 1980, str. 111.

17 Usp. Tradition und Erfahrung: Von der Korrelation zur kritischen Interrelation. Hans–Georg Zibert im Gespräch mit Edward Schillebeeckx anlässlich dessen 80. Geburtstags am 12. November, u: *Katechetische Blätter* 119(1994), br. 11, str. 757.

18 Zalar, Đuro, Korelacija kao sustavno–teološko i religiozno pedagoško načelo, u: *Bogoslovska smotra* 75(2005), br. 1, str. 279.

19 Usp. Langer, Wolfgang, Im Mittelpunkt steht der Mensch. Zu Bedeutung und Wirkung des Synodenbeschlusses »Der Religionsunterricht in der Schule« (1974), u: *Katechetische Blätter* 109(1984), br. 5, str. 342–343.

ronauka, usredotočenu isključivo na sadržaje kršćanske tradicije.²⁰ Učenici i njihova iskustva su bili zanemarivani. Pod utjecajem raširenog ravnodušja u pluralističkom i sekularističkom društvu oni su pružali otpor upravo takvom vjeronauku i njegovoj koncepciji. Stoga se tražio put koji će izbjeći s jedne strane tradicionalno i kruto prenošenje sadržaja vjere i s druge strane brzopleto prilagođavanje duhu vremena.²¹ Put koji bi trebao u tome pomoći nazvan je korelacija, na liniji metode korelacije iz sustavne teologije, u kojem se kršćanska predaja i odgovarajuća ljudska iskustva stavljaju u specifičan suodnos i u kojem postaju dijaloški partneri.²²

Zajednička sinoda biskupija u Saveznoj Republici Njemačkoj, održana u Würzburgu od 1971. do 1975. godine, dala je poticaj prihvaćanju načela korelacije u nastavi vjeronauka. Ona je u svom dokumentu *Vjeronauk u školi* iz 1974. godine istaknula da »vjera treba postati ostvariva u kontekstu života, a život razumljiv u svjetlu vjere«. ²³ Konkretnu primjenu načela korelacije nalazimo u nastavnom planu i programu vjeronauka u školi u Njemačkoj 1973, 1977. i 1984. godine.²⁴

U korelacijski koncipiranom vjeronauku u školi sadržaj vjere i iskustva učenika su u interakciji, u dijalogu, iz kojeg se izvode »konzekvence za odabir tema, formuliranje ciljeva i metodičkih pristupa«. ²⁵ To naglašava i naš Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi iz 2003. godine kada kaže da »ovo načelo utječe na određivanje svih aspekata programiranja vjeronaučne nastave u školi«. ²⁶

Ako se u vjeronaučnoj nastavi pravilno postavi načelo korelacije između sadržaja vjere i iskustva učenika, ono može pridonijeti egzistencijalnoj i konstruktivnoj povezanosti tih dviju stvarnosti. Zato je potrebno paziti da ne dođe do antropološkog suženja sadržaja objave, kada čovjek–učenik stvara sliku Boga prema svojoj želji, umjesto da razmatra što bi Bog mogao značiti za njega i njegov život, što je na liniji promišljanja o korelaciji kao sustavno–teološkom načelu. Također vrlo je važno posvetiti pozornost načinu ostvarivanja povezanosti sadržaja vjere i iskustva učenika u nastavi katoličkoga vjeronauka.²⁷

20 Usp. Filipović, Ana, Thea, Načelo korelacije u školskom vjeronauku, u: *Kateheza* 17(1995), br. 2, str. 109.

21 Usp. Fuchs, Gotthard, Glaubhaft ist nur Liebe. Theologische Anmerkungen zu Ansatz und Perspektive des Zielfelderplans für die Primarstufe, u: *Katechetische Blätter* 102(1977), br. 4, str. 373–375.

22 Usp. Zalar, Đuro, Korelacija kao sustavno–teološko i religiozno pedagoško načelo, u: *Bogoslovska smotra* 75(2005), br. 1, str. 280.

23 Zajednička sinoda biskupija Savezne Republike Njemačke, *Vjeronauk u školi*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1995, str. 27.

24 Za ovu problematiku osobito preporučujem članak Filipović, Ana, Thea, Načelo korelacije u školskom vjeronauku, u: *Kateheza* 17(1995), br. 2, str. 108–119. i u: *Kateheza* 17(1995), br. 3, str. 202–210.

25 Hilger, Georg, Korrelationsdidaktik, u: Mette, Norbert, Rickers, Folker (priredili), *Lexikon der Religionspädagogik*. Svezak 1, Neukirchener, Neukirchen–Vluyn, 2001, str. 1106.

26 Hrvatska biskupska konferencija, *Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003, str. 12.

27 Usp. Zalar, Đuro, Korelacija kao sustavno–teološko i religiozno pedagoško načelo, u: *Bogoslovska smotra* 75(2005), br. 1, str. 281–285.

2. Načelo korelacije u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi

Rječnik stranih riječi donosi da je korelacija »međusobni odnos, uzajamna zavisnost, povezanost u harmoničnu cjelinu«. ²⁸ Ova definicija te kratki pregled korelacije kao sustavno–teološkog i religijsko–pedagoškog načela od velike su koristi za otkrivanje značenja i važnosti načela korelacije u ostvarivanju nastave katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, kao i njegova suodnosa sa sadržajima ostalih školskih predmeta. Tako možemo naglasiti da se načelo korelacije u nastavi vjeronauka u školi ostvaruje na dvije razine:

- korelacija unutar nastavnog sadržaja samog predmeta (unutarpredmetna korelacija),
- korelacija s određenim nastavnim sadržajima ostalih školskih predmeta (međupredmetna korelacija).
- Svaka od ovih razina ima još dvije podrazine:
  - korelacija u istom godištu (horizontalna korelacija) i
  - korelacija među godištima (vertikalna korelacija).

2.1. Unutarpredmetna korelacija

U promišljanju o samom načelu korelacije zaustavit ćemo se ukratko na unutarpredmetnoj korelaciji u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi i nešto reći o njoj, kako bi mogli razvijati misli i o međupredmetnoj korelaciji, na što je stavljeno težište u drugom dijelu ovoga članka. Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi iz 2003. godine ističe da je svrha katoličkoga vjeronauka »sustavno i skladno teološko–ekleziološko i antropološko–pedagoško povezivanje Božje objave i crkvene tradicije sa životnim iskustvom učenika s ciljem ostvarivanja sustavnoga i cjelovitoga, ekumenski i dijaloški otvorenoga upoznavanja katoličke vjere na informativno–spoznajnoj, doživljajnoj i djelatnoj razini radi postignuća zrelosti kršćanske vjere i postignuća cjelovitoga općeljudskoga i vjerskoga odgoja učenika koji žive u svojem religioznom i crkvenom, kulturnom i društvenom prostoru«. ²⁹ Iz postavljene svrhe konfesionalnoga vjeronauka u osnovnoj školi vidljiva je unutarpredmetna korelacija koja se ostvaruje tako da didaktički procesi vjeronaučne nastave povezuju tradiciju vjere i životno iskustvo učenika. Korelacija unutar nastavnih sadržaja samog predmeta katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi ne može postupati s vjerskom predajom, sadržajima vjere i suvremenim iskustvima učenika kao da su to dvije veličine zatvorene u sebe te da ne postoji nikakav suodnos. ³⁰ Obradba vjerskih sadržaja u nastavnim jedinicama nije nizanje činje-

28 Natuknica korelacija, u: Klaić, Bratoljub, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, 1990, str. 740.

29 Hrvatska biskupska konferencija, *Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003, str. 37.

30 Usp. Werbick, Jürgen, *Korelacija (načelo)*, u: Pranjić, Marko (priredio), *Religijsko–pedagoško katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 380.

nica bez logičnosti, povezanosti i svrhovitosti. Oni nisu svrha sami sebi, nego moraju naći svoje djelatno mjesto u životu učenika, da učenici po njima oblikuju vlastita djelovanja, razmišljanja i stavove.

Pomoću unutarpredmetne korelacije otkriva se autentično bogatstvo objave i u najviše slučajeva kompleksnost života učenika i njihova iskustava vjere. To se može nerijetko očitovati u neotvorenosti i nemotiviranosti učenika za učenje vjerskih sadržaja, u ravnodušnosti, indiferentizmu prema njima,³¹ u potenciranju nedovoljnoga vjerskog odgoja i obrazovanja, što je rezultat ozračja obiteljske religiozne atmosfere³² u kojoj se učenici svakodnevno nalaze. Ovo je potvrda onog što je bilo rečeno o korelaciji kao sustavno–teološkom načelu, a što se primjenjuje u nastavi vjeronauka u školi na unutarpredmetnoj razini korelacije.

Osvrnimo se na tri vrijedna socio–religijska istraživanja u kojima se vidi vjerska šarolikost i tipologija vjernika–stanovnika Republike Hrvatske. Istraživanja su provedena na razini cijele države. Prvo je istraživanje nosilo naslov *Vjera i moral u Hrvatskoj*, provedeno je 1997. godine, a voditelj istraživanja je bio prof. dr. Marijan Valković.³³ Drugo istraživanje pod naslovom *European Values Study, Europsko istraživanje vrednota* provedeno je 1999. godine, a voditelj tog projekta je bio prof. dr. Josip Baloban.³⁴ Treće istraživanje nosi naslov *Aufbruch*. Djelo je Pastoralnog foruma iz Beča, provedeno u tranzicijskim postkomunističkim zemljama, među koje spada i Republika Hrvatska. Istraživanje je trajalo od 1997–2000. godine, a voditelj *Aufbrucha* za Republiku Hrvatsku je bio prof. dr. Pero Aračić.³⁵ Zadnja dva spomenuta istraživanja su bila međunarodna.

Gordan Črpić i Stjepan Kušar u svom članku *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*, uzimajući u obzir važnost religije u životu ljudi te učestalost dolaženja na misu, donose tri kategorije vjernika: praktični, tradicionalni i nominalni vjernici.³⁶

Pero Aračić, Gordan Črpić i Krunoslav Nikodem u *Postkomunističkim horizontima* donose uz ove nabrojene kategorije i četvrti tip vjernika, a to su izborni kršćani.³⁷

31 Franz Xaver Kaufmann govori o četiri stupnja indiferentnosti: indiferentnost prema Crkvi ili prema konfesiji, indiferentnost prema kršćanskim sadržajima smisla, indiferentnost prema kolektivnim hijerarhijama vrijednosti, osobito moralne vrste, te indiferentnost prema svakoj obvezatnosti, odnosno sloboda od svake obvezatnosti. Više o tome u: Kaufmann, Franz, Xaver, *Religion und Modernität. Sozialwissenschaftliche Perspektiven*, Tübingen, 1989, str. 157–160; Usp. Baloban, Josip, *Pastoralni izazovi Crkve u Hrvata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1992, str. 26–72; ovdje posebno str. 57–72.

32 Usp. Beschluss: Christliche gelebte Ehe und Familie, u: Bertsch, L. (uredio), *Gemeinsame Synode der Bischöfe in der Bundesrepublik Deutschland*, Svezak 1, Freiburg, 1976, str. 437.

33 Djelomično izvješće ovog istraživanja možemo naći u: *Bogoslovska smotra* 68(1998)4.

34 Djelomično izvješće ovog istraživanja je objavljeno u: *Bogoslovska smotra* 70(2000)2.

35 Djelomični podaci ovog istraživanja su objavljeni u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 12/2000; a cjeloviti u: Aračić, Pero (uredio), »Jeremija, što vidiš?« (Jr 24, 3). *Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Biblioteka Diacovensia, Studije 3, Đakovo, 2001.

36 Usp. Črpić, Gordan, Kušar, Stjepan, *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*, u: *Bogoslovska smotra* 68(1998)4, str. 555–556.

37 Usp. Aračić, Pero, Črpić, Gordan, Nikodem, Krunoslav, *Postkomunistički horizonti. Obris sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Biblioteka Diacovensia, Studije 6, Đakovo, 2003, str. 179.

Praktični vjernici su oni kojima je vjera jako važna i najmanje jednom tjedno odlaze na misu. Rezultati istraživanja govore o 25% takvih vjernika ukupne populacije.

Tradicionalni vjernici su oni kojima je vjera važna, ali na mise dolaze o blagdanima ili prigodice. Takvih je vjernika 50%.

Nominalni vjernici su oni koji se smatraju katolicima, a vjera u njihovu životu nema baš veliko, značajno mjesto; na mise dolaze rijetko, i to blagdanima. Takvih je vjernika 15%.³⁸

Izborni kršćani su oni »koji izrijeком кажу да прихваћају dio onoga što Crkva uči. Kod nas takvih kršćana ima 35%.«³⁹

Josip Baloban i Gordan Črpić u članku *Određeni aspekti crkvenosti* donose četverostruku tipologiju vjernika s obzirom na sudjelovanje u misi: redoviti praktikanti, povremeni praktikanti, prigodni praktikanti i nepraktikanti.

Redoviti praktikanti idu na misu jednom tjedno ili češće.

Povremeni praktikanti idu na misu jednom mjesečno.

Prigodni praktikanti idu na misu ponekad.

Nepraktikanti ne idu na misu.⁴⁰

To je šarolikost slika obitelji iz kojih dolaze učenici i nose je sa sobom na satove vjeronauka. Zato vjeronauk u školi nastoji tumačiti život u svjetlu vjere i otkrivati vjeru u povezanosti sa životom.⁴¹ On povezuje vjeru i život. Korelacija unutar sadržaja predmeta katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi po »korelacijskom ključu postiže svoj cilj onoliko koliko postavlja učenika u položaj da osobno 'korelacionira' tj. da u svom životnom iskustvu i u svojoj praksi shvati da je vjera duboko blagotvorna i svakako puna obećanja.«⁴²

Svaki nastavnik u školi bi trebao biti svjestan važnosti unutarpredmetne korelacije, povezujući sadržaje školskih predmeta sa životom učenika, doprinoseći životnoj uporabi znanja i stjecanju novog, te postupnom oblikovanju zrelosti cjelokupne osobe putem nastavnog procesa.

2.2. Međupredmetna korelacija

Osim unutarpredmetne korelacije postoji i korelacija između samih školskih predmeta. Vladimir Poljak u svojoj *Didaktici* govori o korelaciji školskih predmeta prilikom organizacije školskoga radnog dana i funkcionalnog povezivanja nastav-

38 Usp. Črpić, Gordan, Kušar, Stjepan, Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra* 68(1998)4, str. 555–556.

39 Aračić, Pero, Črpić, Gordan, Nikodem, Krunoslav, *Postkomunistički horizonti. Obris i sustava vriednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Biblioteka Diacovensia, Studije 6, Đakovo, 2003, str. 179.

40 Usp. Baloban, Josip, Črpić, Gordan, *Određeni aspekti crkvenosti*, u: *Bogoslovska smotra* 70(2000)2, str. 265.

41 Usp. Bitter, Gottfried, Was ist Korrelation, u: *Katechetische Blätter* 106(1981), br. 5, str. 343–345.

42 Werbick, Jürgen, Korelacija (načelo), u: Pranjić, Marko (priređio), *Religijsko-pedagoško katehetski leksikon*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1991, str. 381.

nih sadržaja različitih predmeta tijekom školskog dana, što doprinosi ekonomičnosti i racionalizaciji nastave.⁴³ Nadalje o korelaciji školskih predmeta govori i kad tematizira ostvarivanje procesa diferencijacije⁴⁴ i integracije⁴⁵ u obrađivanju nastavnih sadržaja.⁴⁶ I na kraju, Poljak ističe međupredmetnu korelaciju u pripremanju nastavnika za nastavu, kod izrade godišnjeg plana rada, jer je potrebna »suradnja s ostalim članovima razrednog vijeća radi međusobnog usklađivanja redosljeda tematike i postizavanja nužne korelacije među predmetima«. ⁴⁷ U Poljakovim riječima možemo prepoznati ono što je aktualno u hrvatskom školskom odgojno–obrazovnom sustavu.

U zadnje vrijeme se u njemu jako naglašava međupredmetna korelacija i pridaje joj se velika pozornost. Prema smjernicama Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda (HNOS–a) izrađen je *Eksperimentalni nastavni plan i program za osnovnu školu 2005/2006*. Prema njemu se u školskoj godini 2005/2006. radilo u četrdeset i devet osnovnih HNOS škola diljem Republike Hrvatske. U svome ostvarivanju naglašavao je unutarpredmetnu i međupredmetnu korelaciju.⁴⁸ Nakon određene rasprave i usklađivanja Eksperimentalnoga nastavnog plana i programa za osnovnu školu, uobličiti će se konačna verzija nastavnog programa po kojem će u školskoj godini 2006/2007. nastavu izvoditi svi nastavni predmeti u svim osnovnim školama.

Međupredmetna korelacija pruža učenicima cjelovito obrazovanje i rasterećenost u učenju školskoga gradiva. Ona se može odvijati na dvije podrazine: korelacija među predmetima istoga godišta i korelacija među predmetima različitih godišta.

U nastavku ovoga članka progovoriti ćemo o bogatstvu i značenju korelacije katoličkoga vjeronauka s ostalim školskim predmetima. Bit će govora o vrstama korelacije katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s ostalim školskim predmetima, o važnim koracima u ostvarivanju te korelacije i na kraju ćemo donijeti poticaje za međupredmetnu korelaciju. Nju osobno smatram jednim od putova da unutarpredmetna korelacija katoličkoga vjeronauka u školi postigne svoju svrhovitost: povezanost vjerskih sadržaja i života učenika. Ona može doprinijeti da se i preko korelacijskih sadržaja drugih školskih predmeta dođe do istinske vrijednosti vjerskih sadržaja i njihove ukorijenjenosti u životu ljudi. Religiozna dimenzija je konstitutivna dimenzija čovjeka te obilježava njegovu osobnost i život. To želi ak-

43 Usp. Poljak, Vladimir, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb 1991, str. 189.

44 Diferencijacija je raščlanjivanje stanovitih nastavnih sadržaja na uže dijelove radi boljeg upoznavanja. Njome se dijeli nastavni sadržaj na nastavne predmete, a sadržaji nastavnih predmeta na nastavne cjeline, nastavne jedinice u postupke nastavnog procesa.

45 Integracija je sintetiziranje u nastavnom procesu.

46 Usp. Poljak, Vladimir, *Didaktika*, Školska knjiga, Zagreb 1991, str. 210.

47 *Isto*, str. 222.

48 Više u: *Eksperimentalni nastavni plan i program za osnovnu školu 2005/2006.*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 22006.

tualizirati vjeronaučna nastava preko svojih nastavnih jedinica i ponuditi učenicima.

3. Vrste korelacije katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s ostalim školskim predmetima

Raznovrsne su mogućnosti korelacije katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s ostalim školskim predmetima. Njihovo uspješno ostvarivanje prate određeni koraci. Prije nego što progovorimo o koracima uspješnog planiranja i programiranja korelacije nastavnih sadržaja katoličkoga vjeronauka s nastavnim sadržajima srodnih školskih predmeta/područja, reći ćemo nešto o vrstama međupredmetne korelacije. Međupredmetna korelacija može biti metodička i sadržajna.

3.1. Metodička međupredmetna korelacija

Metodička međupredmetna korelacija se očituje u uporabi nastavnih metoda, metoda rada, karakterističnih za određeni školski predmet. Uzimamo za primjer dva školska predmeta — hrvatski jezik i likovnu kulturu i njihove najzastupljenije nastavne metode u vjeronaučnoj nastavi. Treba naglasiti da ove nastavne metode ovih školskih predmeta nisu jedine koje se koriste u nastavi katoličkoga vjeronauka.

Nastavna metoda interpretacije književnoumjetničkog teksta jest metoda koja se koristi u nastavi hrvatskoga jezika. Književno djelo postaje temeljnim sadržajem nastavnog procesa, a interpretacija djela dominantnom nastavnom metodom rada. »Interpretativnim čitanjem djelo se dovodi u žarište učenikova duhovnog svijeta, izaziva doživljaj koji se iskazuje riječima, koji se verificira analitičkim postupkom na tekstu, tj. osmišljava, produbljuje i proširuje.«⁴⁹ Učenici su u interpretativno–analitičkom sustavu podignuti na razinu estetskih subjekata, sudionici su nastavnog procesa, otkrivaju svijet umjetničkog djela, izražavaju svoja zapažanja i sudove. Takvim usmjeravanjem učenika razvija se kod njih književna senzibilnost, aktivan odnos prema književnom djelu, kritički stav i interes za čitanje.⁵⁰

Vrlo čestu interpretaciju biblijskih i književnoumjetničkih tekstova imamo u nastavi vjeronauka, pogotovo kada se za obradbu nastane jedinice uzima interpretativno–analitički sustav. Ovaj metodički sustav sadrži u sebi faze koje doprinose boljoj komunikaciji učenika s biblijskim i književnoumjetničkim tekstovima te obrazovnim postignućima koja karakteriziraju interpretativno–analitički sustav. To su:

- najava teksta koja *locira* tekst, donosi bitne riječi za što bolje ostvarenje prvog susreta s tekstem,

49 Rosandić, Dragutin, *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*, Školska knjiga, Zagreb, 1986, str. 204.

50 Usp. *Isto*, str. 204–205.

- prvi susret s tekstem koji se ostvaruje na različite načine (interpretativno čitanje, govorenje teksta naizust, čitanje u sebi) ovisno o naravi teksta, cilju susreta i dobi učenika.
- izražavanje prvih dojmova koje donosi odjeke nastale kod učenika u njihovu prvom susretu s tekstem.
- interpretacija u užem smislu u kojoj se ostvaruje dublje fantazijsko–doživljajno strukturiranje i spoznajno poniranje u tekst.⁵¹ Likovna kultura je najviše zastupljena preko svojih nastavnih metoda crtanja i slikanja kao izričaja likovnoga stvaralačkog izražavanja u vjeronaučnoj nastavi. Pomoću njega, učenicima se omogućuje da se kreativno izraze, razvijajući svoje individualne sklonosti i sposobnosti. Oni putem likovnih izričaja otkrivaju i doživljavaju bogatstvo ljudske osobnosti. »Rijetko koja nastavna metoda odražava čovjeka kao biće stvoreno na *sliku Božju*, i rijetko koja toliko omogućuje (vjero)učeniku da se razvije u smjeru sustvaralaštva i sudionništva u definitivnom oblikovanju Božjeg stvaralačkog čina, kao što je likovna metoda.«⁵²

Osim ovih nastavnih metoda, obrada sadržaja vjeronaučne nastave otvorena je i prikladna i za kvalitetnu uporabu drugih. Njome se dobiva na dinamici i kreativnosti nastave koju vjeronauk u školi po svojoj prirodi zahtijeva. U zadnjoj točki ovog članka bit će više govora o nastavnim metodama hrvatskog jezika i likovne kulture koje se mogu koristiti u obradbi nastavnog sadržaja katoličkoga vjeronauka. Osvrnut ćemo se i na ostale školske predmete i njihove karakteristične nastavne metode koje se uspješno mogu primijeniti u vjeronaučnoj nastavi.

3.2. Sadržajna međupredmetna korelacija

Sadržajna međupredmetna korelacija se očituje u suodnosu nastavnih sadržaja više školskih predmeta tj. kada određeni nastavni sadržaj obrađuju dva ili više školskih predmeta sa svojim specifičnostima, uspostavljajući zaokruženu nastavnu cjelinu. Sadržajnu međupredmetnu korelaciju dobro je uvijek naglasiti, kako bi sami učenici sadržaje dobivene iz različitih nastavnih predmeta povezali u logičku cjelinu i tako si olakšali učenje.

Jedan oblik sadržajne međupredmetne korelacije jesu dani integrirane nastave. Oni se organiziraju u osnovnim školama tijekom školske godine, kako bi se dobila što cjelovitija slika o pojedinim izabranim temama, koje se obrađuju s različitih aspekata. Tako se u integriranu nastavu uključuju školski predmeti koji prate prirodoslovne, humanističke, društvene i tehničke znanosti. Svaki od njih daje svoju poveznicu, svoj suodnos s odabranom temom.

51 Usp. Baričević, Josip, Katehetsko–komunikacijski pristupi u susretu s biblijskim tekstovima, u: *Diacovensia* 2(1994), br. 1, str. 126. O ovoj temi više u: Šabić, Ana, Gabrijela, Književno–komunikacijski pristup u susretu s biblijskim tekstovima u religioznom odgoju i katehezi, u: *Diacovensia* 2(1994), br. 1, str. 146–166; ista, Komunikacija s Biblijom kao književnoumjetničkim tekstom, u: *Bogoslovska smotra* 61(1991), br. 3, str. 232–242.

52 Pranjić, Marko, *Metodika vjeronaučne nastave*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997, str. 231.

O raznim temama koje se obrađuju u integriranoj nastavi (npr. voda, šume, grad u kojem živim, itd.) naučeni smo slušati govore znanstvenika, strateške planove i programiranja te lobiranja političara i udruga. Naučeni smo čitati o tim istim temama opažanja novinara i analitičara u dnevnim, tjednim i mjesečnim novinama. Divimo se djelima umjetnika, od književnika, slikara, kipara do glazbenika, koji na svoj način progovaraju o svijetu i stvarnostima koje ga okružuju. Kao predmet u školi koji njeguje korelaciju sa školskim predmetima, pronalazeći suradnju u govoru o zajedničkim temama ili dodirnim točkama nastavnog sadržaja, vjeronauka u korelacijskoj datosti progovara o određenim temama iz bogatstva teoloških znanosti. Zato kao takav ima svoje mjesto u danima integrirane nastave u kojima zadanu temu obrađuje pomoću govora Crkve, crkvenog učiteljstva i teoloških znanosti.

4. Koraci u ostvarivanju korelacije katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s ostalim školskim predmetima

Već je prije bilo naglašeno da se uspješno ostvarivanje korelacije katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s ostalim školskim predmetima odvija u određenim koracima.

1. Korak — Poznavanje *Programa katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*. Svaki vjeroučitelj i vjeroučiteljica trebaju dobro poznavati *Program* koji nastavu koncipira na načelima kurikularnog programiranja vjeronauka u školi. Program istodobno daje i određeni sustav, okvir vjeronaučne nastave: nastavne cjeline i nastavne jedinice i slobodu u kreativnom radu vjeroučitelja, pogotovo u izradi izvedbenog programa u konkretnim sredinama i školama.⁵³

U planiranju i programiranju vjeronaučne nastave polazi se od svrhe i općih ciljeva katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi koji se konkretno odražavaju i primjenjuju u svrsi i općim ciljevima vjeronaučne nastave određenoga godišta kroz sadržaje nastavnih cjelina i nastavnih jedinica.

Vrlo važni faktori za kvalitetno planiranje i programiranje vjeronaučne nastave određenoga godišta jesu antropogene i sociogene obilježnosti učenika. Razredni odjeli se razlikuju. Učenici unose na različite načine svoju obilježnost u vjeronaučnu nastavu. O njima i njihovim datostima više puta ovisi dinamika, pa i intenzitet nastave vjeronauka. Tako će se u nekim razrednim odjelima moći obraditi sadržaji, koji proširuju određenu nastavnu cjelinu ili nastavnu jedinicu, i to na različite kreativne načine u kojima do izražaja dolaze učenici i njihov osobni rad, dok će u drugima više trebati dolaziti do izražaja vjeroučitelj i njegov motivirajući rad. Riječ je o interesu učenika za određene teme i o poticajima vjeroučitelja u pokretanju interesa za rad učenika na satu uopće.

53 Hrvatska biskupska konferencija, *Program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003, str. 15.

Za kvalitetan rad u vjeronaučnoj nastavi, pa tako i za uspostavljanje međupredmetne korelacije, od velike je važnosti znati što se obrađuje u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, na koje načine se obrađuje i kome se prenose sadržaji. Dakle sadržaj, metode i adresati.

2. Korak — Poznavanje programa školskih predmeta s kojima vjeronauk može korelirati. U planiranju i programiranju vjeronaučne nastave vjeroučitelji se susreću sa sadržajima koji se također nalaze kao nastavni sadržaji srodnih školskih predmeta. Zato je dobro upoznati planove i programe tih školskih predmeta, upoznati kako i na koje načine oni govore o sadržajima koji se obrađuju na nastavi katoličkoga vjeronauka. Tako se otkrivaju zajedničke točke dvaju ili više školskih predmeta te se nastavni sadržaji povezuju u cjelinu koja omogućuje učenicima zakruženo znanje i rasterećenost u učenju, što je i nakana projekta Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda.

U prilog tome ide i informiranost vjeroučitelja o udžbenicima, priručnicima i radnim bilježnicama školskih predmeta s kojima je moguća i preporučena korelacija.

3. Korak — Timski rad. Prethodno objašnjene faze ostvarivanja korelacije katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s ostalim školskim predmetima uključuju u sebi bitnu karakteristiku koja bi trebala biti sve više prisutna u ostvarivanju cjelokupnoga nastavnog procesa odgoja i obrazovanja, a to je suradnja, odnosno timski rad. Učitelji nisu više pojedinci, neovisni jedni od drugih, nego zajednički planiraju i programiraju određene etape nastavnog procesa odgoja i obrazovanja.

Da bismo objasnili što je to tim, poslužiti ćemo se definicijom koju donose Goran Tudor i Velimir Srića u svojoj knjizi *Menedžer i pobjednički tim. Čarolija timskog rada*: »Tim je mala skupina ljudi u kojih zajednički ciljevi imaju prednost i koji usklađeno djeluju da bi ih ostvarili.«⁵⁴ Timski rad je neminovan i on se sve više naglašava u svijetu poslovanja u bilo kojim ljudskim djelatnostima, pa tako i u odgoju i obrazovanju. Međupredmetna korelacija pospješuje stvaranje malih timova unutar razrednih vijeća i unutar učiteljskog vijeća jedne škole i potiče timski rad. Timskim radom se zajednički planiraju i programiraju obradbe nastavničkih sadržaja, što uvelike može doprinijeti rasterećenju učenika i zanimljivosti nastave. Ovakav način rada krasi sljedeća obilježja:

- predanost članova zajedničkom cilju,
- dobrovoljna, angažirana suradnja koja podrazumijeva nadopunjujuće, usklađeno i solidarno djelovanje,
- kontinuirana skupna kreativnost i poduzimljivost da bi se cilj dosegnuo što prije i što potpunije,
- ravnopravan položaj članova, koji daje mogućnost stalnoga i potpunog razvoja, iskazivanja i uporabe svih njihovih radnih i misaonih sposobnosti,

54 Tudor, Goran, Srića, Velimir, *Menedžer i pobjednički tim. Čarolija timskog rada*, MEP Consult & CROMAN, Zagreb, 1998, str. 14.

— pozitivno ozračje u kojem se prepoznaju snažna motivacija, jaka skupna kohezija, sklad odnosa, otvorena komunikacija, timski ponos, entuzijazam i zanos«. ⁵⁵

Opredjeljenje za timski način rada zahtijeva i trajnu izobrazbu i usavršavanja u vlastitoj struci, poznavanje srodnih struka te vježbanje međuljudske interakcije i komunikacije.

5. Poticaji i zaključak

Na kraju promišljanja o načelu korelacije u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju, donosimo poticaje za ovu potonju. Oni su podijeljeni na poticaje za metodičku međupredmetnu korelaciju i na poticaje za sadržajnu međupredmetnu korelaciju. Za metodičku i sadržajnu korelaciju vjeronauka i školskih predmeta pomogao mi je već prije spomenuti *Eksperimentalni nastavni plan i program za osnovnu školu 2005/2006*. ⁵⁶

Počinjemo s hrvatskim jezikom i poticajima za metodičku međupredmetnu korelaciju. Hrvatski jezik je osnovno sredstvo sporazumijevanja i u drugim predmetima, te je bitan za njihovo ovladavanje. Tijekom osam godina ostvaruje se u četiri nastavna područja: hrvatski jezik, jezično izražavanje, književnost i medijska kultura.

Za metodičku međupredmetnu korelaciju hrvatskog jezika i vjeronauka izabrali smo nastavno područje »jezično izražavanje« i nastavne teme, odnosno nastavne metode s njihovim obrazovnim postignućima, koje se trebaju naći i u nastavi vjeronauka. Uz nastavnu metodu se ne donose nastavne jedinice vjeronaučne nastave. To se ostavlja vjeroučiteljima, jer oni prema obilježnostima razrednih odjela kreiraju nastavu.

1. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Slušanje i govorenje	Slušati govor drugoga, slušati priče, slušati interpretativno čitanje tekstova.
Postavljanje pitanja i davanje odgovora (razgovor)	Naučiti osnovna pravila pristojnosti pri komunikaciji u svakodnevicu.

⁵⁵ Isto.

⁵⁶ Do predaje ovoga članka u tisak još nije bio objavljen službeni program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi izrađen prema smjernicama Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda, zato se autor članka služio *Eksperimentalnim nastavnim planom i programom za osnovnu školu 2005/2006*.

Pričanje na osnovi zapažanja	Pričanje na temelju slike ili niza slika.
Čitanje — početno čitanje, globalno, analitičko–sintetičko, s razumijevanjem	Globalno čitanje slika i riječi, analitičko–sintetičko čitanje kraćih tekstova, razvijanje tehnike čitanja, osposobljavanje učenika za razumijevanje pročitano, razgovor o pročitano (pitanje–odgovor).
Pisanje — početno pisanje, tiskana i pisana slova	Naučiti latinično pismo, pravilno prepisati slova, riječi, rečenice; uredno i čitljivo pisati slova, riječi i rečenice, pisano odgovarati na pitanja, samostalno stvarati i zapisivati rečenice prema slici, predmetu i zadanim riječima.

2. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Pričanje po nizu slika	Razumjeti i ispričati kratku priču prema nizu slika.
Izveščivanje — vijest	Naučiti izvijestiti o poznatom događaju o kojem je učenik slušao, čitao ili je u njemu na neki način sudjelovao, npr. kao promatrač.
Izražajno čitanje (interpretativno)	Glasno čitati ulomke književnoumjetničkih tekstova, usavršavati umijeće i sposobnost čitanja.
Pisanje čestitke i razglednice	Naučiti pisati čestitku i razglednicu.
Stvaralačko pisanje — sastavak	Samostalno pisati kraće sastavke na temelju zadanih poticaja.

3. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Pričanje zamišljenih i stvarnih događaja	Pričati uz pomoć pitanja ili plana o zamišljenom događaju, pričati o stvarnom događaju (posjeti raznim ustanovama).
Stvaralačko pisanje — oblikovanje sastavka (kompozicija)	Sastaviti priču na zadani poticaj (kompozicijska struktura sastavka — uvod, glavni dio, zaključak), poticati i razvijati maštu i kreativnost u pisanju.
Čitanje po ulogama	Čitati po ulogama — sposobnost uživanja.

4. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Pričanje doživljaja i događaja iz osobnog života (stvarno i zamišljeno)	Ispripovijedati događaj iz osobnog života, ispripovijedati događaj o kojem se slušalo ili čitalo ili u kojem se sudjelovalo, pripovijedati i pisati o zamišljenom događaju.
Samostalno stvaranje priče	Samostalno stvarati priču, stvaralačko pisanje–sastavak.
Pisanje–pismo	Naučiti pisati pismo.

5. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Stvaralačko prepričavanje (promjena događaja i likova)	Razvijanje sposobnosti stvaralačkog prepričavanja mijenjanjem događaja i likova; uvođenje novih događaja.
Čitanje po ulogama dramskoga teksta	Razvijanje sposobnosti interpretativnoga čitanja dramskoga teksta po ulogama
Slušanje književnih i neknjiževnih tekstova	Razlikovati vrste tekstova slušanjem; sposobnosti slušne percepcije književnih i neknjiževnih tekstova.

6. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Sažeto prepričavanje	Prepričavanje glavnih događaja i bitnih pojedinosti povezanih s glavnim događajem.
Interpretativno (umjetničko, izvedbeno) čitanje i krasnoslov	Ostvarivanje vrjednota govorenoga jezika čitanjem književnoumjetničkoga teksta, krasnoslov, razvijanje sposobnosti zamišljanja, doživljavanja i izražavanja doživljaja.
Izvođenje dramatiziranoga teksta	Dramatiziranje teksta, izražavanje na sceni.

7. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Nejezična sredstva komunikacije	Prepoznavanje i razumijevanje te usmeno prenošenje sadržaja stvarnom situacijom, mimikom i gestom (kretnjom).

Pisanje priče (kompozicija teksta)	Uporaba opisa i dijaloga u priči, razvijanje sposobnosti stvaralačkog pisanja.
Vijest	Umijeće pisanja vijesti, uočavanje novinarskoga stila.
Izvešće	Umijeće pisanja izvješća, uočavanje novinarskoga stila.
Stvaralačko pisanje	Književno stvaralaštvo učenika.

8. razred

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Intervju	Pisanje intervjuja, vođenje intervjuja.
Raspravljjanje	Primjena oblika raspravljanja.

Bogatstvo korelacije vjeronauka s hrvatskim jezikom očituje se i u drugim nastavnim područjima hrvatskoga jezika poput književnosti (kada se u vjeronaučnoj nastavi koriste djela pročitana za lektiru ili obrađena na satovima književnosti) te medijske kulture (poput lutkarskih igrokaza, gledanja televizijskih emisija, čitanja stripova, uporabe videa i DVD-a).

Za međupredmetnu korelaciju vjeronauka i likovne kulture uzimamo sva nastavna područja u kojima se ostvaruje ovaj školski predmet, a to su: crtanje, slikanje, grafika, modeliranje i dizajn. Uporaba nastavnih metoda likovne kulture u vjeronaučnoj nastavi doprinosi tome da učenici uvježbaju i postignu obrazovna postignuća likovne kulture na satovima katoličkoga vjeronauka. Donosimo tabularni prikaz nastavnih metoda pojedinih nastavnih područja likovne kulture koje se mogu korelacijski uporabiti u nastavi vjeronauka u osnovnoj školi.

Nastavno područje: crtanje

Razred	Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Prvi	Crta kao trag kretanja	Izražavanje i stvaranje točkama i crtama.
Treći	Ornament, ritam, simetrija	Uočiti, razumjeti i izraziti ornamente u vlastitoj i svjetskoj kulturnoj baštini i svojemu radu.
Četvrti	Smještaj u formatu	Uočiti, usvojiti i opisati smještaj elemenata likovnog djela; uočiti, razumjeti, analizirati i izraziti u djelu smještaj likovnih elemenata.
Peti–osmi	Plošna oblikovanja	Izraziti, vrjednovati i spoznati slikarske teksture u vlastitom djelu.

Nastavno područje: slikanje

Razred	Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Drugi	Kontrast toplo–hladno	Uočiti, spoznati i izraziti kontrast toplih i hladnih boja.
Treći— osmi	Slikarska tekstura	Uočiti, razumjeti i izraziti slikarsku teksturu izraženu bojom, potezom i mrljom kao sastavni dio površine vlastitih radova.

Nastavno područje: prostorno oblikovanje — modeliranje i građenje (masa i prostor)

Razred	Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Prvi	Plastične teksture	Uočavanje i razvijanje osjećaja za različite plastičke teksture i spontano izražavanje njima.
Drugi	Arhitektura i urbanizam	Spoznati funkcionalnost arhitekture i urbanističkog planiranja.

Nastavno područje: primijenjeno oblikovanje — dizajn

Razred	Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Prvi	Vizualna komunikacija	Shvatiti da se vizualnim elementima mogu prenositi poruke.
Drugi	Fotomontaža	Uočiti, usporediti, razlikovati uporabu fotografije u fotomontaži.
Treći	Konkavno–konveksna masa	Uporaba scenskih lutaka.

Osim ovih nabrojanih, postoje i druge metode likovnog izražavanja koje se mogu kreativno i kvalitetno koristiti u obradbi vjeronaučnih sadržaja. Geštaltski rad u nastavi vjeronauka omogućuje učenicima da izraze ono što ih pokreće, da prikažu dio svoga identiteta. Tako u nastavi vjeronauka možemo koristiti izradu kolaža, slikovnica, maski, grafita, vitraja, Ytong plastike, lutki, dopisnice s izrekama, kalendara, stripa, zidnih novina i slika, slika od staklenih krhotina, računalnih pripovijesti u slikama, mobila, likovnih izričaja uz pomoć prirodnih materijala.⁵⁷

Glazbena kultura se također nalazi u korelaciji s katoličkim vjeronaukom u osnovnoj školi i to po svojim specifičnim nastavnim metodama koje obogaćuju vjeronaučnu nastavu. Nastava glazbene kulture od prvoga do četvrtog razreda se od-

57 Više o geštaltskom radu u nastavi vjeronauka u: Niehl, Franz, Wendel, Thömmes, Arthur, *212 metoda u nastavi vjeronauka*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 2000, str. 123–138.

vija u četiri nastavna područja, s malim promjenama u četvrtom razredu: pjevanje, sviranje, slušanje glazbe i elementi glazbene kreativnosti. U četvrtom razredu su ova nastavna područja: pjevanje, slušanje i upoznavanje glazbe, izvođenje glazbe i glazbeno pismo te glazbene igre. Svako nabrojeno područje glazbene kulture može protkati nastavu vjeronauka.

Nastavna metoda	Obrazovna postignuća
Pjevanje	Izražajno pjevanje, jasan izgovor teksta, razumijevanje teksta.
Sviranje (izvođenje glazbe i glazbeno pismo)	Sviranje ritma i sviranje doba.
Slušanje glazbe (i njeno upoznavanje)	Obogatiti slušni glazbeni repertoar, pomak u razvoju glazbenog ukusa, obogatiti umjetničku osjetljivost za glazbu.
Elementi glazbene kreativnosti (glazbene igre)	Samim sudjelovanjem učenika u glazbenoj aktivnosti (improvizacija ritma, improvizacija pokretom, tonsko slikanje) kod učenika se izoštravaju glazbene sposobnosti i razvija osjetljivost za glazbu.

Svi razredi njeguju slušanje i upoznavanje glazbe s opisanim u tablici određenim obrazovnim postignućima koja se lako u kombinaciji s ostalim nastavnim metodama koriste u nastavi vjeronauka. U petom i šestom razredu glazbena kultura uključuje nastavno područje »slobodno, improvizirano ritmiziranje na glazbu, ples i stvaranje«, što se može primijeniti u obradbama pojedinih nastavnih jedinica u katoličkome vjeronauku.

Glazba je danas svakodnevno prisutna u životu učenika. U njoj se otkrivaju, prepoznaju, suočavaju sa samima sobom i sa svojim svijetom. S bilo kojom vrstom glazbe mogu se izraziti životni osjećaji mladih, učenika. Više puta se mogu otkriti njihova razmišljanja i životni ciljevi. Određena je vrsta komunikacije i pripadnosti pojedinim skupinama mladih. Glazba je bogata i višeslojna stvarnost i zato u nastavi vjeronauka može doprinijeti približavanju i aktualizaciji nastavnih tema u životu učenika.⁵⁸

Za metodičku međupredmetnu korelaciju školskih predmeta i vjeronauka izdvojili bi još tehničku kulturu i informatiku i njihove nastavne sadržaje koji su povezani uz kreativan rad s osobnim računalom — od unosa i ispisa tekstova, grafika i slika do stvaranja prezentacija u Power Pointu, te uporabe interneta. Osobno računalo postaje sve više nezamjenjivim sredstvom u nastavi uopće i informatičkoj pismenosti. Koristeći se znanjem iz tehničke kulture i informatike, učenici mogu različite zadatke rješavati pomoću osobnog računala: stvaranje plakata, ob-

58 Usp. *Isto*, str. 39–40. Bogatstvo glazbenih metoda u nastavi vjeronauka može se pronaći u: *Isto*, str. 41–51.

radbe nastavnih sadržaja ili sinteze nastavnih jedinica/cjelina putem prezentacija u Power Pointu, proširivanje vlastitog znanja koristeći internet...

Do sada smo dali primjere za metodičku međupredmetnu korelaciju katoličkoga vjeronauka i određenih školskih predmeta, a sada donosimo sadržajnu međupredmetnu korelaciju.

Počinjemo sa stranim jezicima koji od prvoga do osmoga razreda imaju u svojim nastavnim planovima i programima istaknutu korelaciju s katoličkim vjeronaukom. Ona se očituje u obradi nastavnih tema vezanih za blagdane Božića i Uskrsa. Donosi se također i usporedba običaja, proslava blagdana i njegovanje tradicije u nas i zemljama engleskog, njemačkog, francuskog i talijanskoga govornog područja. Uz dogovore s predmetnim nastavnicima mogu se primijeniti korelacijski sadržaji i u još nekim nastavnim jedinicama: kada je govor o članovima obitelji, Novoj godini, Valentinovu, Svetom Nikoli, Halloweenu...

Latinski i grčki jezik nemaju posebno određenu korelaciju s katoličkim vjeronaukom, ali prema naklonostima učitelja i učenika vjerski sadržaji se mogu unijeti u teme o kulturi, povijesti i civilizaciji koje učenici trebaju usvojiti tijekom godina učenja određenoga klasičnog jezika.

U međupredmetnoj korelaciji katoličkoga vjeronauka i školskih predmeta koji slijede, donosimo tabelarni prikaz nastavnih tema koje koreliraju s obradbom sadržaja unutar nastave katoličkoga vjeronauka.

Priroda i društvo

Razred	Nastavna tema
Prvi	Članovi obitelji, život u obitelji, upoznajmo svoje mjesto, radujemo se blagdanima.
Drugi	Obitelj, Dani kruha, Božić i Nova godina, Uskrs.
Treći	Značenje vode za život ljudi, moj zavičaj u prošlosti.
Četvrti	Uvjeti života — voda, uvjeti života — zrak, čovjek je prirodno, društveno, misaono i duhovno biće.

Priroda

Razred	Nastavna tema
Peti	Put do zrelosti — promjene u pubertetu

Biologija

Razred	Nastavna tema
Sedmi	Pojava života na Zemlji, evolucija.
Osmi	Začecje i razvitak djeteta prije rođenja, od rođenja do smrti, odgovorno spolno ponašanje.

Povijest

Razred	Nastavna tema
Peti	Civilizacije prvih pisama, pojava kršćanstva.
Šesti	Europa i Sredozemlje nakon seobe naroda, feudalno društvo, uzlet srednjovjekovne Europe (11–14 st.), Europa i islamski svijet: dodiri i suprotnosti, humanizam i renesansa, velika zemljopisna otkrića, reformacija i katolička obnova, Europa u doba baroka. <i>Izborne teme</i> : inkvizicija, srednjovjekovna hodočašća.
Sedmi	Svijet i Hrvatska u osvit modernog doba, oblikovanje modernog društva — znanost i tehnologija, industrijska revolucija.
Osmi	Demokratski procesi između dva rata, totalitarni režimi između dva rata, znanost i kultura u prvoj polovici 20. stoljeća, Drugi svjetski rat, Hrvatska u drugoj Jugoslaviji i slom komunističkih sustava, Europa i Hrvatska na putu integracija. <i>Izborne teme</i> : Ivan Pavao II.

Geografija

Razred	Nastavna tema
Peti	Značenje vode u vjeri.
Šesti	Obraduju se Azija, Afrika, Sjeverna i Južna Amerika, Australija i Oceanija, Polarni krajevi, a uz te sadržaje vezan je govor o svjetskim religijama (židovstvo, kršćanstvo, islam, budizam), Majci Terezi, važnosti Sinaja u kršćanstvu i islamu, te važnost rijeke Jordan.
Sedmi	Obraduje se Europa, a uz sadržaje vezan je govor o religijama u Europi, Vatikanu, Lurdu i ekumenizmu.
Osmi	U obradbi Republike Hrvatske kao korelacijski sadržaji se navode: vjerska struktura stanovništva, ekumenizam, sakralna umjetnost, svetišta i vjerski objekti, vjerski turizam i hodočašća.

Matematika

Razred	Nastavna tema
Prvi	Tijela u prostoru, spajanje točaka crtama, geometrijski likovi.
Četvrti	Kut, trokut, pravokutnik, kvadrat, kvadar, kocka.

Tjelesna kultura

Razred	Nastavna tema
Prvi i drugi	Ritmičke strukture i igre.
Treći do osmi	Ritmičke i plesne strukture i igre.

Razmišljajući o načelu korelacije u nastavi katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi s posebnim naglaskom na međupredmetnu korelaciju, možemo zaključiti da je načelo korelacije vrlo zahtjevno i od vjeroučitelja traži profesionalnost i kreativnost.

Vjeroučitelj–profesionalac je vjernik i stručnjak u svom zvanju. Kao vjernik poznaje vjerske istine, razlaže ih, njeguje vjerski život te svojim životom i radom, u školi i uopće, svjedoči svojim učenicima. »Pravi katekizam koji je širom otvoren svima, a shvatljiv i nepismenima jest baš život katehista«⁵⁹/vjeroučitelja.

Kao stručnjak poznaje svoju struku i trajno se usavršava u njoj. Zaposlenik je Crkve i države koji zna svoja prava i obveze. Poučava i odgaja učenike. Učitelj je u vjeri, vjeroučitelj, ali onaj učitelj kojega učenici slušaju jer je svjedok, a ne samo prenositelj vjerskih sadržaja.⁶⁰

U njegovu radu je vidljiva kreativnost. Svakoga dana pronalazi nove putove navještanja Božje Riječi učenicima po načelu vjernosti Bogu i vjernosti čovjeku. Preko svoje kreativnosti slavi Boga i stvarateljski sudjeluje u tome da poruka Isusa Krista, Sina Božjega, na najrazličitije načine dođe u srca učenika.

*THE CORRELATION METHOD IN ELEMENTARY SCHOOL
CATECHETICAL INSTRUCTION WITH SPECIAL EMPHASIS ON
INTRACURRICULAR CORRELATION*

Josip Šimunović

Summary

The concept of correlation in the educational system usually brings to mind an interrelationship, moreover, a connection between the content of one subject on the curriculum and the content of subjects related to it. This is correct to an extent, but is only one of the facets of application of the correlation method to the teaching process. The correlation principle is applicable also in relation to the contents of one subject. This is why in the preceding year there has been a growing emphasis on the correlation method in the Croatian school system, both with regard to subjects on the curriculum per se and with regard to the interaction of diverse subjects.

The correlation method is neither foreign nor new to catechetical instruction in elementary schools (also in secondary schools). Proof of this can be found in the official

59 Mrvelj, Ante, Formiranje katehista za katehezu modernog vremena, u: *Kateheza* 17(1995) br. 2, str. 144.

60 Usp. Pavao VI, *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000, br. 41.

documents of the Church in Croatia — the Plan and Programme of Teaching the Catechism of the Catholic Church in Elementary Schools drawn up in 1998, and the Catechism Programme in Elementary Schools of 2003 which stress both correlations between diverse subjects and correlations within a particular subject.

An in-depth analysis of factors which prompted the writing of the above-mentioned documents will reveal that they deal with the complex problem of application of the correlation principle not only in the field of religious education and catechesis, but also in the field of systematic theology. Thus we can regard the method of correlation as a systematic–theological and religious–pedagogical principle. Both views of the correlation method are intimately connected in their implementation in Catechism class. The article speaks of the correlation principle as a systematic–theological and religious–pedagogical principle; also, of correlation types, and steps to be taken in implementing correlation principles in a Catechism class situation, as well as an example of correlating Catechism class with other subjects on the curriculum.

In the first part of the article there is a brief overview of the method of correlation as a systematic–theological and religious–pedagogical principle. Paul Tillich is a renowned Protestant theologian who elaborated the basic outlines of the correlation principle as a systematic–theological principle. Another name to be mentioned in this context is that of Edward Schillebeeckx, OP, who in his works analyzed the significance of human experience in the mediation of faith.

The correlation principle was first introduced into religious pedagogy and catechesis in the early 1970's in Germany. Circumstances surrounding the emergence of the correlation method as a religious–pedagogical principle were marked by great social upheaval and tumult within the Church. This brought the current approach to Catechism instruction into question, for it had been until then focused exclusively on the contents of Christian tradition. The student and his personal experience had been neglected. Since they had been subjected to the influences of widespread apathy in a pluralistic and secular society, students resisted the current concept underlying Catechism instruction. For this reason a search was begun for a way to avoid traditional and rigid methods of transmitting the contents of faith on the one hand, and an overly hasty adaptation to the spirit of the times on the other. One way to achieve this was to apply the correlation method, in the manner in which systematic theology had done, whereby Christian tradition and related human experience were placed in a co-relationship, thus becoming partners in dialogue.

The second part of the article speaks of the correlation principle in catechetical instruction in schools, implemented on two levels, namely, within the curricular content of the subject itself and among the curricular contents of other subjects. Each of these levels also has two sublevels, namely, correlation within the schoolyear (horizontal correlation) and correlation among several schoolyears (vertical correlation).

The third section of the article puts forward types of correlations in the teaching of Catechism in elementary schools with other subjects on the curriculum, and the fourth section lists the steps to be taken for the implementation of the cited correlations.

To conclude these reflections on correlation methods in the teaching of catechism in elementary schools with a special emphasis on intracurricular correlation, there are recommendations for the implementation of the same.

Key words: Catechism in the schools, the correlation principle, intercurricular correlation, intracurricular correlation.